

Список використаних джерел:

1. Зибарева О., Воронюк Т. Потенціал соціальної відповідальності підприємства в системі управління його конкурентоспроможністю. *Економіка та управління підприємствами*. Випуск 1 (85). С.104-122.
2. Соціальна відповідальність бізнесу під час війни: утримати те, що є, або впроваджувати нові практики? URL: <https://news.vn.ua/sotsialna-vidpovidalnist-biznesu-pid-chas-viyny-utrymaty-te-shcho-ie-abo-vprovadzhuvaty-novi-praktyky/>
3. Реклама під час війни: що працює, а що ні – дослідження Kantar. URL: <https://rau.ua/novyni/reklama-na-vijni-kantar/>

УДК 336.226.11:336.233.2

Кузь В.І.

к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Розширення меж податкових відносин між економічними суб'єктами активно реалізується через оподаткування доходів фізичних осіб, адже саме методичні підходи до визначення податкових зобов'язань з досліджуваного платежу характеризуються охопленням значної кількості об'єктів оподаткування, віднесенням до податкових платників максимальної кількості економічно активного населення, ідентифікацією посередників – податкових агентів, що виконують організаційно-інформаційні функції, можливостями ефективного виконання фіскальної, регулюючої, стимулюючої, розподільчої та соціальної функцій, які покладені на систему оподаткування тощо.

Беручи до уваги стан національної економіки базовою функцією будь-якого податку є фіскальна, що підтверджується обсягами надходжень податку на доходи фізичних осіб до бюджетів різних рівнів. У 2021 р. частка досліджуваного податкового платежу у загальній величині податкових надходжень та доходів Зведеного бюджету України становила 24,1% та 21,0% відповідно [2]. Посилення фіскальної значимості податку на доходи фізичних осіб простежується якщо розглядати його вплив на формування дохідної

частини місцевих бюджетів – питома вага в ній податку на доходи фізичних осіб становить 60,3% [3]. У контексті виконання зазначеної функції реалізується основна перевага оподаткування доходів фізичних осіб – ефективне забезпечення бюджетів фінансовими ресурсами. Проте виконання інших функцій, зокрема регулюючої, розподільчої та соціальної, ускладнюється, причиною чого є відсутність практики прогресивного оподаткування та інформаційно-розрахункові труднощі механізму пільгового оподаткування, які перешкоджають досягненню ефекту соціальної справедливості.

Абстрагуючись від проблем використання прогресивної шкали ставок податку на доходи фізичних осіб, доцільно зупинитися на дослідженні ефективності застосування податкової соціальної пільги при визначенні величини податку на доходи фізичних осіб. Алгоритм обчислення вартісної межі доходів у вигляді отриманої винагороди за виконану роботу, не перевищення якої дає право на отримання податкової соціальної пільги не відповідає принципам ефективності здійснення розрахунково-аналітичних дій щодо встановлення розміру податкових зобов'язань, адже даний привілей надається працівникам із заробітком на багато нижчим, а ніж середньостатистичний розмір заробітної плати. Навіть одержання мінімального розміру плати за працю не гарантує отримання податкової соціальної пільги за винятком збільшення межі на кількість дітей до 18 років, які перебувають на утриманні платника податку на доходи фізичних осіб (не менше двох дітей). Такий стан речей знижує рівень соціальної спрямованості системи оподаткування та ускладнює облікове забезпечення розрахунків за виплатами працівникам та розрахунки за податками та платежами. Крім цього, сам розмір податкової соціальної пільги (50% від прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня звітного податкового року) не містить належного змістового наповнення відносно тенденцій розвитку економічних процесів.

Визначена масштабність організаційних, облікових та аналітичних дій щодо нарахування та погашення зобов'язань з податку на доходи фізичних осіб

призводить до ускладнення механізму оподаткування, що створює передумови для появи несвідомих помилок при розрахунках, а що найгірше, до умисного невиконання податкових обов'язків чи часткового уникнення оподаткування через зменшення його бази.

Під заходами із раціоналізації та підвищення ефективності оподаткування доходів, отриманих у вигляді заробітної плати та прирівняних до неї виплат слід вбачати здійснення досліджуваного процесу на основі принципів сімейного оподаткування, що передбачає визначення податкових зобов'язань з податку на доходи фізичних осіб з урахуванням складу сім'ї. «Не викликає сумніву, що сімейне оподаткування, за якого розмір оподатковуваного доходу розраховується як середнє значення доходу працюючого члена родини (що, відповідно впливає на ставку податку) має найбільший сенс застосування в країнах, де доходи фізичних осіб оподатковуються за прогресивною шкалою, проте чинне українське законодавство має передбачати певне зменшення оподаткованої бази для осіб, на утриманні яких перебувають члени їхніх сімей» [1]. Реформування податкової системи, а саме механізму оподаткування доходів фізичних осіб потрібно здійснювати поетапно, адаптуючи елементи моделі сімейного оподаткування до економічних реалій розвитку національної економіки.

Застосування підходів сімейного оподаткування в якості заміни неефективного механізму пільгового оподаткування доходів фізичних осіб необхідно розглядати за двома можливими напрямками. У першому випадку доцільно замістити право на податкову соціальну пільгу можливістю безумовного зменшення будь-якої величини бази оподаткування доходів одному з батьків на розмір прожиткового мінімуму, який відповідає віку дитини. Даний підхід є раціональним щодо визначення розміру податкової соціальної пільги, адже відповідає соціальним стандартам. Крім цього для кожного з працівників актуальним є право на отримання податкової соціальної пільги, розмір якої відповідає розміру прожиткового мінімуму тієї вікової групи чи фізичного працездатного стану до якої він відноситься.

Другий варіант реалізації соціальної функції податку на доходи фізичних

осіб передбачатиме кратне зменшення бази оподаткування доходів одного з батьків на кількість дітей до 18 років. Проте в рамках його застосування зменшуються фіскальні можливості оподаткування доходів, що в умовах воєнного стану призведе до зменшення податкових надходжень та посилення фінансової кризи. Тому більш прийнятним варіантом реформування досліджуваного податкового механізму в короткостроковій перспективі є заміна алгоритму визначення податкової соціальної пільги на практичне застосування неоподаткованого мінімуму, визначеного для кожного працівника індивідуально на основі соціального стандарту – прожиткового мінімуму.

Отже, поряд із значною фіскальною спроможністю податку на доходи фізичних осіб, інші функції даним податковим платежем, зокрема регулююча та соціальна виконуються не ефективно, що вимагає перегляду та удосконалення механізму пільгового оподаткування через заміну діючих правил визначення права на отримання податкової соціальної пільги та розрахунку її вартісної величини на підхід врахування розмірів прожиткового мінімуму, які відповідають віку працівника та дітей, що перебувають на його утриманні.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми реформування оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 2019. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/aktualni-problemi-reformuvannya-opodatкування-dokhodiv-fizichnikh>. (дата звернення: 08.04.2023).
2. Звіти щодо виконання Державного бюджету. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets>. (дата звернення: 09.04.2023).
3. Інформація про виконання місцевих бюджетів. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhativ>. (дата звернення: 12.04.2023).